

تكملة نهاية الحكمة
في النفس وملحقاتها

علي أميني نجاد

نزهة آموزشی پژوهشی نشریات

النشریات آل احمد

١٤٤١ هـ. ق - ١٣٩٨ هـ. ش

تكملة نهاية الحكمة في النفس وملحقاتها

علي أميني نجاد

الناشر: آل أحمد بالتعاون مع نسيم حيات

الطبعة: الأولى / محرم الحرام ١٤٤١ هـ - ق - شهر ربيع الأول ١٣٩٨ هـ - ش

المطبعة: باران

الصحاف: مظفري

القيمة: ١٠٠٠

السعر: ٣٠٠٠٠ تومان

الناشر: آل أحمد بالتعاون مع نسيم حيات

الطبعة: الأولى / محرم الحرام ١٤٤١ هـ - ق - شهر ربيع الأول ١٣٩٨ هـ - ش

المطبعة: باران

الصحاف: مظفري

القيمة: ١٠٠٠

السعر: ٣٠٠٠٠ تومان

الناشر: آل أحمد بالتعاون مع نسيم حيات

الطبعة: الأولى / محرم الحرام ١٤٤١ هـ - ق - شهر ربيع الأول ١٣٩٨ هـ - ش

المطبعة: باران

الصحاف: مظفري

القيمة: ١٠٠٠

السعر: ٣٠٠٠٠ تومان

الناشر: آل أحمد بالتعاون مع نسيم حيات

الطبعة: الأولى / محرم الحرام ١٤٤١ هـ - ق - شهر ربيع الأول ١٣٩٨ هـ - ش

المطبعة: باران

الصحاف: مظفري

القيمة: ١٠٠٠

السعر: ٣٠٠٠٠ تومان

الناشر: آل أحمد بالتعاون مع نسيم حيات

الطبعة: الأولى / محرم الحرام ١٤٤١ هـ - ق - شهر ربيع الأول ١٣٩٨ هـ - ش

المطبعة: باران

الصحاف: مظفري

القيمة: ١٠٠٠

السعر: ٣٠٠٠٠ تومان

الناشر: آل أحمد بالتعاون مع نسيم حيات

الطبعة: الأولى / محرم الحرام ١٤٤١ هـ - ق - شهر ربيع الأول ١٣٩٨ هـ - ش

المطبعة: باران

الصحاف: مظفري

القيمة: ١٠٠٠

السعر: ٣٠٠٠٠ تومان

سرشناسه: امینی نژاد، تهران: انتشارات آل احمد، ۱۳۹۸.

عنوان و نام پدیدآور: تکمیل نهیای حکمت در فی النفس و ملحقاتها /

علی امینی نژاد.

مشخصات نشر: تهران: انتشارات آل احمد، ۱۳۹۸.

مشخصات ظاهری: ۱۶۰ ص. وضعیت مرصع: ویراست ۱.

موضوع: فلسفه اسلامی

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۹۴۷۲۱-۸-۸

وضعیت فهرست نویسی: فیا

ردۀ بندی کنگ: B. R15.2

شماره کتابشناسی ملی: ۵۷۷۵۴۷۹

ردۀ بندی دیویی: ۱۸۹.۱

المکتب مرکزی: قم - مجمع الناشرین - الطابق الأرضی - الرقم

المعرض ۱: منشورات آل احمد

المعرض ۲: منشورات نسیم حیات

مركز التوزیع: مجموعة نفحات

۹۸۲۵۳۷۷۴۹۷۵-۲

۹۸۹۱۲۴۰۶۹۰۱۵

۹۸۹۱۰۱۴۶۱۷۹۸۴

AleAhmad.Publication@gmail.com

AleAhmad.Publication

Nafahat.eri

سخن ناشر

از دیرباز فرهنگ اسلامی در پرتو هدایت‌های قرآن کریم و اهل بیت علیهم‌السلام مهد حکمت و دانش‌های ریش‌دار بوده. فرهنگ مکتوب جامعه اسلامی نیز بازتاب‌دهنده بخشی از آن‌ها بوده است.

در عصر کنونی با وقوع انقلاب اسلامی و برچم‌داری برپایی مجدد تمدن بزرگ اسلامی و تقابل همه‌جانبه با تمدن غریب، داختن به حکمت و دانش‌های حکمی ضرورتی روزافزون یافته است. انقلاب اسلامی کوهمند اسلامی همان‌گونه که در آغاز بر پایه‌های حکمت و فقه اسلامی روبرو شد و حکیم و فقیهی ژرف‌اندیش استوار بوده است، در ادامه و تداوم راه نیز، خود را بر تکیه بر بنیان‌های حکمی بی‌نیاز نمی‌داند.

از این رو انتشارات آل احمد علیهم‌السلام بر خود لازم می‌بیند با تمام توان در عرصه نشر آثار حکمی ورود نموده و قدمی هرچند کوتاه در این مسیر بلند بردارد و در این راستا بر آن شد تا برخی از آثار و نگاشته‌های حوزه علوم عقلی را در فهرست و اولویت نشر خود قرار دهد و اثر پیش‌رو اولین گام مبارک در این مسیر است.

انتشارات آل احمد عليه السلام بر خود لازم می داند از استاد گرانقدر حجة الاسلام والمسلمين علی امینی نژاد که این کتاب محصول بیان و بنان ایشان است و نیز از حکیم فرزانه، حضرت استاد حجة الاسلام والمسلمين سيد يدالله يزدان پناه که زحمت نگارش مقدمه بر این اثر را متقبل شدند، تشکر و قدردانی نماید. همچنین از گروه آموزشی پژوهشی نفحات که در آماده سازی این اثر برای نشر، حمات فراوانی متحمل شدند، خصوصاً مسئول پژوهش، حجة الاسلام والمسلمين مهدی صداقت، کمال تشکر را داشته و امیدوار است مسیر این همکاری در آینده امتداد یابد تا شاهد نشر آثاری درخور در عرصه حکمت اسلامی باشیم. بسم الله تعالى.

علی رستمی

مدیر انتشارات آل احمد عليه السلام

مقدمه استاد سید الهادی: دان پناه

بسم الله الرحمن الرحيم

فیلسوف در پی تأملاتش در باب موجودات طبیعی مادی و انواع آن، افزون بر طبیعت لخت و انواع مربوط به آن، موجوداتی برمی‌خورد که فراتر از طبیعت لخت بوده و در عین حال وابسته به طبیعت مادی‌اند. به بیان دیگر، نحوه وجودشان، نحوه وجود طبیعت لخت که نوازش خاصی بر او حاکم است، نبوده و از سویی به طور کلی رها و مجرد از مادی نیستند بلکه از دل ماده روئیده و در حدّ طبیعت لخت توقف نکرده‌اند. به رسوخ می‌توان یافت آثاری از آن‌ها سر می‌زند که طبیعت لخت از چنین آثاری برخوردار است. این دسته از انواع مادی را می‌توان «موجودات زنده» نام نهاد.

این دسته جدید، فیلسوف را وامی‌دارد که در پی صورت و کمالی بگردد که چنین دسته فراتر از طبیعت لخت را پدید آورده است. کاوش‌های فلسفی در این زمینه، فیلسوف را به سمت حقیقتی به نام «نفس» راهنمایی می‌نماید. نفس، صورت و کمالی است که طبیعت مادی را به انواع موجودات زنده مادی همچون نباتات، حیوانات و انسان ارتقاء می‌دهد و طبیعتاً انواع موجودات زنده

مادی، ترکیبی از نفس و طبیعت مادی خواهند بود. از این طبیعت مادی در برابر نفس، به «بدن» یاد می‌کنند.

چنین تأملات فلسفی، خود منجر به پرسش‌های دیگر برای فیلسوف می‌شود که عبارتند از:

۱. اساساً آیا نفس مادی است یا مجرد؟ اگر مجرد است، امری که هیچ ارتباطی با ماده ندارد چگونه توانسته با ماده ارتباط برقرار کند؟ و اگر مادی است، چگونه فراتر از بخش طبیعی یعنی بدن است؟

۲. رابط نفس و بدن چگونه است؟

۳. فرق بین طبیعت لخت چیست؟ نفس به عنوان کمال و صورت چه ویژگی‌هایی به بدن داده است که از طبیعت لخت ممتاز می‌گردد؟

۴. نفس چه توانایی‌هایی دارد که آن‌ها را گاه در بدن نمود داده است؟ آیا این توانایی‌های مختلف می‌تواند زمینه‌ساز بحث قوا شود؟

۵. انواع و اقسام نفس کدامند و هریک چه ویژگی‌هایی دارند و قوای مخصوص هریک چیست؟

۶. کیفیت پدیدآمدن نفس در دل بدن چگونه است؟

۷. مرگ موجودات زنده را چگونه باید تحلیل کرد؟ نفس و بدن هنگام مرگ چه خواهند شد؟ در صورت بقاء نفس، مراحل پس از مرگ چگونه خواهد بود؟

۸. کمالات مربوط به نوع انسان و نفس انسانی چه اموری است؟ ارتباط نبوت و امامت با این کمالات چگونه است؟

مسائلی از این دست علم‌النفس فلسفی را چنان فربه نموده است که امروزه ما با علمی به غایت گسترده و عمیق روبه‌رویم.

فیلسوفان مسلمان، علم‌النفس فلسفی را به دلیل ظرفیت‌های والای آن، دالان ورود به شناخت عمیق انسان و سعادت مخصوص او و نیز مسائل معاد

و نبوت و امامت دانسته‌اند و از این طریق به عمق و ظرافت مباحث شریعت در این زمینه‌ها راه یافته‌اند. از سوئی چنین علم‌النفسی را پایه و اساس ورود به حکمت عملی و شعب آن یافته‌اند؛ حکمت عملی، به حقیقت، دانشی پُرظرفیت برای کنش درست انسانی در سطح فردی و اجتماعی است و از این رو از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. امروزه علوم انسانی نیز می‌بایست پایه‌ها و اساس خود را در علم اکتشافی و حقیقی مربوط به انسان جستجو کنند تا اساسی به نیت درست و عمیق پیدا نمایند. چنین علمی به درستی علم‌النفس فلسفی خواهد بود.

همه این امور یاد شده، از اهمیت کاوش و پژوهش فلسفی در باب نفس خبر می‌دهد و نیازمند ناهربنی آموزشی و پژوهشی درخور و شایسته است. از این رو می‌بایست در دوره‌های آموزشی به شکل مناسب جای داده شود. امروزه به حسب نیازهای فراوانی که بداند آمده است، فقدان چنین امری در کتاب‌های گران‌قدر بدایه و نهایه که برای خود دلایلی داشت، می‌تواند مایه نقص و کاستی و گاه رکود و گم‌گشتگی گردد. این امر می‌بایست به نحو درستی چاره شود. یکی از چاره‌ها کاری است که استاد ارجمنده علی‌امینی نژاد حوطة در این تکمله نه‌ایه الحکمة انجام داده‌اند که در آن نه اطناب محال و نه ایجاز مخل مشاهده نمی‌شود و به وزن سطح نه‌ایه الحکمة، تلاش کرده‌اند بیابان فیلسوفان به ویژه صدرالمُتألهین را در باب نفس به نگارش درآورند و مصادر این بیانات را هم به چشم آورده‌اند؛ امیدوارم برای طالبان فلسفه مؤثر واقع شود.

در ادامه یادآوری چند نکته خالی از لطف نخواهد بود که در ذیل خواهد آمد:

۱- علم‌النفس فلسفی، نیازمند به مقدمات فلسفی و طبیعی پیش از خود است. مباحث هستی‌شناسی عام همچون اصالت وجود و تشکیک وجود در فلسفه صدرایا پایه دسته‌بندی موجودات به «انحاء وجود» است و بررسی نفس

به عنوان نحوه وجود خاص، بعد از چنین پایه‌هایی معنادار می‌شود؛ اثبات اصل ماده و عالم مادی و جسم، پایه دیگر برای آن است؛ مساله صورت و ماده و انواع مادی و همین‌طور حرکت جوهری از دیگر پایه‌های آن به شمار می‌آید. به هر روی برای حل مباحث نفس نیازمند به این دسته مباحث فلسفی پیش از آن هستیم و طالب علم می‌بایست پیشتر این مباحث را حل و هضم کرده باشد. همان‌گونه که بیان شد علم النفس به بدن و عالم ماده گره می‌خورد، باید مباحث طبیعی مربوط به آن را هم به درستی در علم النفس به کار برد؛ در طبیعیات قییم مائنی همچون عناصر چهارگانه و مزاج و مولدات ثلاث و روح بخاری و مواد و مغز و تشریح چشم و گوش و حس لامسه و مانند آن و مطالب مربوط به سنتی مطرح بود و در لابه‌لای کتب و آثار مربوط به علم النفس فلسفی این امور به چشم می‌خورد؛ طالب فلسفه می‌بایست از این امور مطلع باشد تا فهم درستی از مسائل پیدا نماید.

از سونی امروزه با مباحث جدیدی که در علوم تجربی مربوط به نفس آمده است؛ همچون مباحث فیزیک، شیمی، زیست‌شناسی و آناتومی (علم تشریح) و علم پزشکی، نیازمند به هضم این مباحث در علم النفس فلسفی و تحلیل فلسفی آن‌ها هستیم؛ هر چند این امر جهاد علمی گسترده‌ای را در باب فلسفه علم تجربی و نیز تحلیل و نقد فلسفی از آموزه‌های علم فیزیک و شیمی و زیست‌شناسی و پزشکی می‌طلبد و آن‌گاه می‌بایست پایه در علم النفس فلسفی قرار گیرند؛ و از سونی باید نسبت این امور با مقدمات طبیعی موجود در کتب فلسفی مشخص شود و سخن حق در کتب و آثار آینده جاری گردد.

۲- فلسفه ذهن در غرب، به وزن علم النفس فلسفی است و در آن با مشکلات و مسائلی دست و پنجه نرم می‌کنند. برخی از این مسائل هرچند با سنت و فهم فلسفی ما فاصله داشته باشد، می‌تواند پرسشی برای فیلسوفان سنت

ما به شمار آید و می‌بایست این امور را در فلسفه خود هضم نمود و ناظر به آن‌ها سخن گفت و طالب علم را برای حضور در صحنه جهانی فلسفی هم آماده نمود. ۳- امتدادهای مباحث فلسفی نفس در علوم انسانی و حکمت عملی را هم باید بیش از پیش مورد همت و محل کاوش‌های خود قرار داد، که امروزه بسیار بدان نیازمندیم. لازمه چنین توجهی آن است که آثار فلسفی معطوف به آن‌ها، مادی مربوطه را دریابند و امتداد دهند. گمان نشود آن‌چه به امتداد مربوط می‌شود، در حد همان مبادی فلسفی‌ای است که در علم‌النفس به آن‌ها پرداخته‌ایم. بلکه باید اقدام به برطرف کردن خلل و فرج میانه نمود و در کنار آن‌ها می‌بایست پرسش‌های عمیق‌تر و نویی را در سطح علم‌النفس پدید آورد و بدان پاسخ داد. این امر، نیازمند تلاش‌ها و کاوش‌های مضاعف و طاقت‌فرسا است.

۴- آثار جدید فلسفی، معطوف به ساختار نهایی فیلسوفان به ویژه ملاصدرا در بحث نفس و امتدادهای آن با نظام و نسق جدید، در عین ناظر بودن به فلسفه ذهن و علوم طبیعی روز، از نیازهای مبرم است که بعد از یکی دو دوره فراگرفتن علم‌النفس مرسوم، باید به عنوان مبحث نهایی قرار گیرد تا حرکت فزاینده بعدی را ان شاء الله رقم زند.

در پایان توفیق بیش از پیش استاد امینی‌نژاد حفظه الله را که از استادان فاضل و گران‌قدر حوزه علمیه قم می‌باشند، از خداوند متعال خواستارم.

سید یدالله یزدان‌پناه

۵ ذوالحجّة ۱۴۴۰ هـ ق

برابر با ۱۶ مرداد ۱۳۹۸ هـ ش